

Usodne matere

V meni je. Govori skozi me.

Otroci v vrtcu in šoli na vse grlo opevajo zlate mamice, jim podarjajo okrašene ljubezenske voščilnice, rišejo risbice in jih, majhni, kot so, kujejo v zvezde. »Kovanje« pa se včasih povsem neupravičeno nadaljuje krepko v odraslo dobo – včasih se celo nikoli ne konča. Kot je pred nekaj tedni v intervjuju za Ono povedala Svetlana Makarovič, gotovo obstajajo mame, ki so tople kot mame muce, a sama brez težav prizna, da je bila oseba, ki ji je prizadejala največ gorja, ravno njena mati.

Piše: Nika Vistoropski

Tudi Victoria Secunda, ameriška novinarka, je bila žrtev slabega odnosa z mamo. V prizadevanju, da bi se ga rešila, je posvetila problemu tudi svoje poklicno zanimanje. Knjiga z naslovom Če škripa med hčerjo in materjo/Kako razvozlati ženski gordijski vozle bo v slovenščini izšla še pred poletjem, in sicer v prevodu Branka Gradišnika.

ŽIVLJENJE KRITIZERKINE HČERKE

»Moja mati je pravi genij, ko je treba pogruntati, kako bi me lahko ponižala. Sem zelo uspešna odvetnica, pred kratkim sem šele prvič po veliko letih izgubila pravdo. Takoj je domnevala, da sem si sama kriva – da sem pač nekako 'zaribala'. Ob istem času je izgubila pravdo zelo znana tožilka, moja dobra prijateljica. Povedala sem materi in bila je vsa iz sebe. Rekla sem: 'A veš, mat', to se dogaja – včasih je treba izgubiti. Mene pogledj.' Ona pa: 'Ja, pa to je nekaj drugega – ona je slavna!' Samo pogledj si jo, mojo ma-

mo, ki brani nekoga, ki ga komajda pozna. Jaz pa sem ji zadnja 'rupa',« v knjigi pove ena od intervjuvanih hčerk, 42-letna Cynthia.

MOJCA IN MAMA

A saj nam ni treba v drugo kulturno okolje po spoznanje, da so lahko materini krempljci sila ostri. Devetintridesetletna Mariborčanka Mojca, recimo, je živela navidez povsem mirno življenje. Svoj novi dom si je ustvarila daleč od »zavetja« primarne družine in zdelo se ji je, da je ne preganjajo družinski demoni, da je nekako prav lepo pospravila z dediščino svoje družine, o kateri je, bila je pač načitana gospa, vedela, da ni nič kaj rožnata.

Ko se je nekega dne povsem mimogrede gledala v ogledalo, medtem ko se je z močim živčno pomenkovala po mobilnem telefonu, je opazila, da se po glavi čohlja s povsem enakimi gibi, kot jih je uporabljala mama. Le da so ji pri njej šli strašansko na živce, vedno so namreč napovedovali neurje, nezadovoljstvo, občutek nezadostnosti.

Takrat jo je prvič zares spreletelo, da je njeno prepričanje, da je slabe materine vplive odplavila iz krvnega obtoka, iluzija. Mati je v njej. Govori skozenjo. Morda bi kdo rekel, da je pretiravala, a Mojco je zgrabila panika. Če je obstajala želja, katere uresničitev si je želela najbolj na svetu, je bila ta, da nikoli ne bi bila kot mama. Ta cilj si je zadala že v srednji šoli, ko so bili prav vsi videti bolje, tudi peli, tekli, se učili, brali, plesali so bolje kot ona. Želim ti samo dobro, ji je govorila mama. Želim ti, da ne bi bila preveč prevzetna, težko ti bo v življenju.

Pa je Mojca opazila, da ji dandanes ni težko, ker bi bila prevzetna, temveč zato, ker je v resnici v sebi prepričana, da ni vredna – ne sreče, ne ljubezni, ne denarja, dobre službe, veselja in zdravja. Vse to je za druge, ne zanjo. Da se ne bi prevzela.

Mojca: Grozno je, ker se moram zvečer kar prisiliti, da svoji hčerki rečem, da jo imam rada. Pa se ne silim zato, ker bi bila moja ljubezen laž, temveč ker izrekam tako trde, nenavadne in neizrekljive besede. Otrok me gleda ljube če in veselo, jaz pa se počutim kot prevarantka, ki jo bodo zdaj zdaj razkrinkali.

PRAVLJI ČNE ZLATE MAMICE

Naša kultura je bolj željna varovati svetost materinstva kot pa otroke pred čustvenim zlorabljanjem. O materi se ne sme govoriti grdo, pa naj bo kar koli. Matere se ne sme soočiti z ranami, ki jih je prizadejala hčerkam. Nobena otrokova žalost ni tako pomembna, da bi lahko mamo pahnila s piedestala. Mame so – zlate. In nekatere kakopak gotovo so, vse pa še daleč ne. In zakaj si ranjene ženske še vedno ne upajo priznati, da njihova mati ni božja odposlanka? »Ker smo iz njih rojeni, ker smo z njimi pred individualizacijo blaženo spojeni v Eno. In povečini tudi so kot dobre boginje – vse do trenutka, ko začnemo kot otroci izražati svojo voljo,« premišljuje Branko Gradišnik.

Ali še obstaja bitje, ki ljubi in posluša tako zavzeto in ponižno kot otrok? In čeprav je brezpogojna ljubezen lahko začetek čudovitega življenja, je za veliko žensk tudi glina, iz katere gnete bitje po svoji podobi. Če to počnejo hote ali nehoti, niti ni tako zelo pomembno, rezultat je namreč tisti, ki kaže na dobro ali slabo opravljeno delo. Otroci so v vsej svoji ne-bogljenosti izročeni na milost in nemilost staršem. Gradišnik pravi: »Vsi miti o dobrih boginjah (Marijah) in hudobnih čarovnicah izvirajo iz temeljne začetne situacije. Predlogi, češ, naj otrok (zdaj ko je odrasel) sprejme svoje starše takšne, kakršni so, so jalovi, kajti nevrotizmi odraslih so posledica nera-

zrešenih konfliktov iz otroštva, in nedorasli otrok v nas nima od kod dobiti modrosti in spokojnosti, potrebnih za tovrstno sprijaznjenost z 'naravnim redom'.

VSE PO VRSTI USTREŽLJIVKE

Na začetku svoje »hčerinske kariere« so vse hčerke po vrsti ustrežljivke. »Če bo mati vanje projicirala svoje želje, svoje zapravljenе sanje in neuresničene konjičke ter jih spodbujala in nagrajevala v zrcaljenju, bodo odrasle v 'ne-sebe', kajti kdor ne sledi svojim avtonomnim potrebam, vzgibom, talentom, ta nujno zaide,« je prepričan Gradišnik. »V najboljšem primeru bodo uspešne dosežkarice, vendar jih bo v odraslosti preganjal občutek jalovosti, nerealiziranosti. Pa tem se še razmeroma dobro godi. Prave žrtve so hčere mater, ki jih z ustrežljivostjo ni mogoče zadovoljiti. Te razvijejo razne hujše nevrotične oblike obramb, ki jih v končni posledici pohabijo, naredijo nezmožne uspešnega materinstva. In krog je sklenjen.«

BREZ MATERINSKE LJUBEZNI

Vemo, da nismo samo plod enoznačnih razmerij. Ženske nismo le to, kar nam ponudijo matere. Opređeljujejo nas družba, vrstniki, širše sorodstvo, zanimanja in ne nazadnje tudi življenjske priložnosti. Vseeno pa hčerina navezanost na mater – bolj kot pa navezanost na očeta – obarva vsa njena druga razmerja in teže od sinov se ločijo od matere ter so pogostejše predmet njenih manipulacij. Za odrasle ženske je izjemno pomembno spoznanje, da je bila uničujoča mati najverjetneje tudi sama prikrajšana za materinsko ljubezen (njena »krivda« ni s tem nič manjša).

Posledične prevladujoče vzorce nadzora – v nekaterih primerih zakrinkanega v neboljnost ali dobronamernost – je mogoče razvrstiti v pet kategorij: cunje, kritizerke, dušiteljice, maščevalke in zapuščevalke. Ni nemanj razumeti, da ima tudi hči svoj interes v tem, da je bodisi materi za sužnjo bodisi jo sovraži – gre za dve plati njene odvisnosti in nezrelosti. Knjiga Victorie Secunda ponazarja odzive (preživetvene mehanizme) hčera, na katere sovplivajo okoliščine, kot so rojstno vrstno mesto med sorojenci, družinska zgodovina in značaj. Tudi hčerke se po svojem vzorcu podobno ločujejo na: angelke, dosežkarice, številke, zgage in ubežnice.

NAUČITE SE NOVIH TRIKOV

Ko je avtorica govorila s stotinami mater in hčerk, je ugotovila, da veliko hčerk počne točno tisto, kar so počele matere, kar so počele babice ... Ponavljajo se vzorci, ki so se jih želele ubraniti, zaradi katerih so bile same nesrečne in neizpolnjene. Ali obstaja možnost preobrazbe? Gradišnik meni, da »človek ni pes, ki ga na stara leta ni mogoče učiti novih trikov«.

Dr. Andrej Perko: Soočenje z lastno patologijo je zelo boleče in mnogi niso pripravljeni pogledati vase, spremeniti načina življenja, navad, razmišljanja, kajti vse to je dolgotrajen proces. Večina ljudi išče predvsem hitre rešitve, hitro »odčaranje« stiske.

Branko Gradišnik: Predlogi, naj odrasel otrok sprejme svoje starše takšne, kakršni so, so jalovi, kajti nevrotizmi odraslih so posledica nerazrešenih konfliktov iz otroštva, in nedorasli otrok v nas nima od kod dobiti modrosti in spokojnosti, potrebnih za tovrstno sprijaznjenost z »naravnim redom«.

in ne samo to. Najti si morajo koga, ki jim bo terapevtsko omogočil, da telesno odrasle še čustveno odrastejo: »Poklicno opravljajo to nalogo psihoterapevti, kos pa ji je lahko tudi uvideven partner. A za to, da jabolko pade z drevesa, mora priti pravi čas – čas, ko bo dovolj zrelo. Tako je treba tudi na reševanje problemov, ki so ostali nerazrešeni v otroštvu, počakati malo dlje, nekako do Kristusovih 30 let, ko se travmatski vozli zadrignejo in te takšna ali drugačna simptomatika, ponavadi pa kar splošno življenjsko nezadovoljstvo, spodbode, da si začneš iskati pomoč.«

NE IŠČITE POMOČI V OTROKU

»V današnjem svetu, kjer se materinstvo odlaga v štirideseta leta, pa je seveda velika nevarnost, da se boš po pomoč obrnil kar na svojega otroka. To nezavedno počne veliko samohranilk – ampak otrok jim ne more dati tistega, kar bi jim dal odrasli. Torej, če že nisi imela očeta, glej, da boš imela moža – ta bo namreč tebi terapevt, tvojemu otroku pa prepotrebni oče (oziroma nadomestni oče),« strne Gradišnik. Je že tako, da moraš, če želiš kaj popraviti, najprej sploh vedeti, da je kaj narobe. Pogosto se zgodi, da posamezniki niso povsem zadovoljni s svojim življenjem, a nezadovoljstva ne znajo opredeliti. Ne vedo, kje bi brskali za odgovorom. Bodisi je tako, ker je človeška duševnost razvila precej strategij, ki čudovito prikrivajo prave življenjske težave, bodisi zato, ker oseba, ki ni v stiku s sabo, s svojimi čustvi, težko dojame, da je kaj narobe. Najboljši preizkusni kamen so medosebni odnosi, meni Gradišnik. »Če ste z njimi nasploh nezadovoljni, če so vam naporni ali vam je ob njih tesno, če se jih ogibate, če se vselej bogve zakaj skvarijo, če se vam bližnji upirajo, če vam partnerji bežijo, če živite v nenehnem prepiru in boju z najbližjim(i), potem ste lahko razmeroma gotovi, da je čas za (samo)pomoč. Saj poznate staro reko: Pomagaj si sam in psihoterapevt ti bo pomagal!«

VEM, KAJ, A NE VEM, KAKO

Zadnja leta smo veliko govorili predvsem o odsotnih in neodgovornih očetih ter o tem, kaj narediti z moškimi, ki so davno izgubili svojo primarno družinsko vlogo. »Sociološko je problem moderne družine jassen: poleg odsotnih očetov, ki se posvečajo predvsem karieri, ki nekako zanemarjajo ženo in otroke, je čedalje več razvezanih zakonov in otroci praviloma pripadejo materi,« poudari dr. Andrej Perko, terapevt, ki že v vrsto let v Kamniku vodi terapevtske skupine po socialno-andragoškem modelu dr. Janeza Ruglja. »Te mame so zagrenjene, razočarane in se patološko vežejo na otroke. Dobesedno jih zlorabijo in hčerke izrabijo v boju proti očetu in s tem proti vsem moškim. Matere so pred družbo večinoma prikazane kot žrtve in so to vlogo hvaležno sprejele za

SO VSE MAME ZLATE?

Anita Ogulin, sekretarka Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje:

Da ni tako, ugotavljamo vsak dan. Otroci povedo, da zanje nimajo prijazne besede, jih podcenjujejo, jim pretijo, z njimi manipulirajo, tj. izvajajo psihično nasilje. Veliko je brutalnih mamic, za katere je pretepanje otrok povsem vsakdana vzgoja. Vse preveč je otrok, ki namesto jutranjega pozdrava in toplega zajtrka prejmejo očitek. Pravijo, da si zelo želijo objema, pogovora, morda samo prijaznega pogleda. Največ psihičnega nasilja zaznavamo, ko gre za nesporazume ali razhajanje partnerjev. Pritiski mamic so vselej močnejši in dosti večji od očetovih. Nevzdržno je, ker tako močno zanikajo svojo vlogo, da otroke pustijo svojemu partnerju, starim staršem in odidejo z drugim moškim oziroma se preprosto »izgubijo«. Čedalje več je mam, ki za svojo revščino krivijo otroke. Ti povsem upravičeno pričakujejo od mamic razumevanje, ljubezen, toplino, in ker tega ne prejmejo – prej nasprotno – so seveda prizadeti, ranjeni in ne zmorejo socializacije. Prav v vseh primerih se trudimo olajšati primanjkljaje, vsaj za določen čas. Mame, tiste prvinske, razumevajoče, ljubeče, pa ni mogoče nadomestiti.

Dr. Zdenka Zalokar Divjak, psihologinja:

Veliko mater se preveč naveže na svoje hčerke, ki postanejo materine neuresničene želje. Največ nesoglasij se začne v puberteti, ko dokaj vodljive hčerke postanejo prepirljive in vsevedne najstnice, ki znajo materi povedati veliko bridkih resnic. Kadar ta ne razume iskanja identitete in nasprotovanja za vsako ceno, se začne s hčerko »bojevati«. Navadno se brani s svojo materinsko skrbjo in požrtvovalnostjo, hči pa ji poskuša dopovedati, da skrbi ne potrebuje več, in se želi osamosvojiti. Zanimivo je, da so ogrožene matere pripravljene na manipulacijo z ljubeznijo: v imenu ljubezni poskušajo ustvariti otroka po svoji podobi. Kadar se hčerka temu upre, seveda tvega izgubo materine ljubezni in začne se začarani krog. Pri odraslih osebah so rešitve mogoče le takrat, ko matere nehajo dokazovati, kako dobre so in da brez njih hčerka ne bi postala to, kar je. Samo kadar je v ozadju brezpogojna ljubezen, je mogoča tudi rešitev. Hčerke, ki so bile zmanipulirane z materinsko ljubeznijo, lahko svojo mamo spoštujejo, ker je pač njihova mati, toda odnosa – vsaj ljubečega – z njo ne morejo imeti.

svojo. Družba jim jo je seveda podelila s figo v žepu, kajti kdo pa se bo ukvarjal z njihovimi otroki (očetje večinoma nimajo teh želja – odidejo in si najdejo novo ženo, ustvarijo novo družino). Kasneje pa se izkaže, da vzgojni nalogi niso kos; sinove navadno zlorabijo in napravijo za svoje nadomestne partnerje in jih zlomijo, hčerke pa navadno želijo čim prej oddati, vendar na 'njihov' način. Izbranci hčera morajo izpolnjevati merila mater, hčeram sporočajo, da bodo v življenju srečne le, če bodo poslušale svojo mater.«

ČESA SO KRIVE ŽENSKES?

Pogosto se spomni znamenite Rugljeve parole: »Vsega so krive ženske!« Nemalokrat je stiska hčerk tako velika, da nekaterim življenjskim težavam niso več kos. Le malo pa jih »kloni« in poišče pomoč. »Seveda je iskanje pomoči (navadno psihoterapevtske) šele prvi korak,« poudari dr. Perko. »Soočenje z lastno patologijo je namreč zelo boleče in mnogi niso pripravljeni pogledati vase, spremeniti načina življenja, navad, razmišljanja, kajti vse to je dolgotrajen proces. Večina ljudi išče predvsem hitre rešitve, hitro 'odčaranje' stiske.« A resnica je, da imajo možnost prerezati popkovino s primarno družino le tisti, ki so pripravljeni na daljšo pot urejanja lastnega življenja. Je že res, da se spremenijo tudi ljudje okoli nas, če spremenimo sebe, a dobro je, če se hčerke zavedajo, da so redke tiste matere, ki so pripravljene iskreno sodelovati pri preobrazbi svojih hčera. Živijo svoje življenje, zato je treba v psihoterapevtskem procesu okrepiti hčerke, da se lahko prek zamere do lastne matere očistijo njenega strupenega vpliva in jo nekako izpljunejo. »Čiščenje traja povprečno od tri do štiri leta, ko se patološka vez pretrga, izzveni in ko matere ne morejo več vplivati na počutje in s tem tudi na ravnanje svojih hčera,« iz izkušenj poudari dr. Perko. »Lahko bi rekli, da je temeljni problem vsake družbe, kaj bo napravila z materami samohranilkami, da ne bodo uničevale lastnih otrok.«

ČUTIM ŽALOST

Mojca je sicer poznala teorijo. Spoznala je, da je bila njena mati tako hladna kritizerka, ker je bila sama nepotešena kot otrok. Razumela je, da je tako negotova in prestrašena zato, ker ji mama ni dala ljubezni in pozitivne samopodobe. Vse to je vedela in razumela, pa vseeno ni mogla ravnati drugače: »Vem, kaj moram, a ne vem, kako. Moja mama ni bila nikoli ljubeča, nikoli me ni objela, rekla, da me ima rada, se z mano radostila. Vem, da bi vse to morala početi jaz, pa ne znam. Grozno je, ker se moram zvečer kar prisiliti, da svoji hčerki rečem, da jo imam rada. Pa se ne silim zato, ker bi bila moja ljubezen laž, temveč ker izrekam tako trde, nenavadne in neizrekljive besede. Otrok me gleda ljubeče in veselo, jaz pa se počutim kot prevarantka, ki jo bodo zdaj zdaj razkrinkali.«

Čeprav se možnost izbire, da poveš po resnici, ne zdi nič pretresljivo mogočnega, je vsaj v odnosu do mater res, da od hčerk nihče več ne zahteva, naj bodo tiho. »Še vedno je obilo strašnih, temnih skrivnosti, ki po vsej deželi preživijo iz družinskih senc,« na zadnjih straneh zapiše avtorica knjige. »A ko zberemo pogum, da bi se spoprijeli s svojimi strahovi in napakami in se spremenile, se zdaj vsaj imamo na koga ali kaj obrniti, se zateči kam – bodisi v knjige bodisi v skupine za samopomoč ali v terapijo – kjer lahko dobimo pomoč, kakršna se je našim materam redko ponujala, medtem ko so se ubadale z najbolj zapletenim, zahtevnim in bistvenim opraviлом, kar jih je: z vzgojo otroka.«